

НАРЪЧНИК ПО ОЦЕНЯВАНЕ

Към Наредбата за учебния процес на ВУЗ

I. ПОДХОДИ, МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ.....	4
1. ПОДХОДИ.....	4
2. МЕТОДИ.....	4
3. ФОРМИ.....	4
II. ОСНОВНИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ОЦЕНЯВАНЕТО.....	5
1. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ.....	5
2. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ИЗИСКВАНИЯ.....	6
3. ИЗБОР НА ПОДХОДЯЩИ ФОРМИ.....	6
СРАВНИТЕЛНА ТАБЛИЦА НА ОЦЕНЯВАНИТЕ КОМПОНЕНТИ И ПОДХОДЯЩИТЕ ЗА ТЯХ ФОРМИ.....	7
III. ОПИСАНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФОРМИ НА ОЦЕНЯВАНЕ.....	7
1. ТЕСТОВЕ – ОБЩО ОПИСАНИЕ.....	7
1.1. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ВЪПРОСИ ОТ ВИДА “ВЯРНО – НЕВЯРНО”.....	8
1.2. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ДВУАЛТЕРНАТИВНИ ВЪПРОСИ.....	8
1.3. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ВЪПРОСИ С МНОЖЕСТВЕН ИЗБОР НА ОТГОВОРА.....	9
1.4. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ВЪПРОСИ ЗА СЪПОСТАВЯНЕ (СВЪРЗВАНЕ).....	9
1.5. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ВЪПРОСИ ЗА ДОПЪЛВАНЕ.....	10
1.6. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ВЪПРОСИ С КРАТЪК ОТГОВОР.....	10
1.7. ТЕСТОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ ТЕКСТОВЕ ЗА ПОПЪЛВАНЕ НА ПРАЗНИ МЕСТА.....	10
2. ПИСМЕНИ ЗАДАЧИ – ОБЩО ОПИСАНИЕ.....	11
2.1. ЕСЕ – ОБЩО ОПИСАНИЕ.....	11
2.1.1. ОПИСАТЕЛНО ЕСЕ.....	12
2.1.2. ОБЯСНИТЕЛНО ЕСЕ.....	13
2.1.3. ЕСЕ ЗА АНАЛИЗ НА ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕНИ ОТНОШЕНИЯ.....	13
2.1.4. ЕСЕ ЗА СРАВНЯВАНЕ/ПРОТИВОПОСТАВЯНЕ.....	14
2.1.5. ЕСЕ ЗА ДЕФИНИРАНЕ НА ЗНАЧЕНИЕТО.....	15
2.1.6. ЕСЕ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ.....	15
2.1.7. ЕСЕ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ.....	16
2.1.8. АРГУМЕНТАТИВНО (АКАДЕМИЧНО) ЕСЕ.....	17
2.2. ДИКТОВКА.....	17
2.3. РЕЗЮМЕ.....	18
2.4. АНОТАЦИЯ.....	18
2.5. КОНСПЕКТ.....	19
2.6. РЕФЕРАТ.....	19
2.7. ДОКЛАД.....	20
3. ПРАКТИЧЕСКИ ЗАДАЧИ (ДЕМОНСТРИРАНЕ НА УМЕНИЯ И ПРОДУКТИ).....	21
3.1. КАЗУС.....	21
3.2. ПРОЕКТ.....	22
3.3. НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ЗАДАЧИ.....	23
3.4. ПРЕЗЕНТАЦИЯ.....	23
3.5. ДИСКУСИЯ/ОБСЪЖДАНЕ.....	23
3.6. РИСУНКА (ТРАФИКА, СКУЛПТУРА И ДР.)/ ИЗЛОЖБА.....	24
3.7. СЦЕНИЧНО ИЗПЪЛНЕНИЕ.....	24
3.8. МОДЕЛИРАНЕ (ИЗРАБОТВАНЕ НА МОДЕЛ).....	25
3.9. РОЛЕВА ИГРА.....	25
4. ПОРТФОЛИО.....	26

I. ПОДХОДИ, МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ

1. ПОДХОДИ

Някои от основните **подходи** в оценяването са:

1. *Нормативно оценяване* – основава се на сравнението на индивидуалните постижения на всеки студент по отношение на останалите.
2. *Критерийно оценяване* – основава се на определени критерии (еталони), предварително определени от преподавателя и може да служи за оценяване на студентите.
3. *Формиращо (формативно) оценяване* – представлява качествено оценяване на различни страни (аспекти) на постигнатия резултат в процеса на обучение с цел развитие или подобряване на курса.
4. *Крайно оценяване* – обобщава постиженията в края на курса с поставянето на оценка. То може да е ориентирано към норма или към критерий (минимално ниво на знания и умения).
5. *Външно оценяване* – прилага се от оценителски институции и/или експерти в съответната област, които оценяват постиженията на обучаемите в даден курс, елиминирайки във възможно най-голяма степен всички субективни фактори.

2. МЕТОДИ

Методите за оценяване могат да се диференцират според:

1. Мястото им в учебния процес:
 - а) входно (необходими предварителни знания и умения);
 - б) текущо (провежда се в хода на обучението);
 - в) финално (провежда се след приключването на курса).
2. Броя на оценяваните студенти:
 - а) индивидуално;
 - б) групово.
3. Субекта на оценяване (Кой оценява?):
 - а) преподавател;
 - б) взаимно оценяване (по двойки, в група, чрез студентско жури и пр.);
 - в) самооценяване;
 - г) външно оценяване от независим експерт (например при оценяването на практически умения).
4. Времето за изпълнение на задачата:
 - а) по време на учебния процес (текущи задачи);
 - б) извън него (задачи за самостоятелна или екипна домашна работа, в т.ч. проекти, проучвания, курсови работи и др.).

3. ФОРМИ

Съществува голямо разнообразие от **форми** на оценяване. Те са пряко свързани с подходите и методите за оценяване. При оценяването на студентите се използват най-често следните форми:

1. Тестове

- 1.1. с въпроси от вида “вярно-невярно”
- 1.2. с двуалтернативни въпроси
- 1.3. с въпроси с множествен избор на отговора
- 1.4. с въпроси за съпоставяне (свързване)
- 1.5. с въпроси за допълване
- 1.6. с въпроси с кратък отговор
- 1.7. с текстове за попълване на празни места.

2. Писмени задачи

- 2.1. Есе
 - 2.1.1. описателно есе
 - 2.1.2. обяснително есе
 - 2.1.3. есе за анализ на причинно-следствени отношения
 - 2.1.4. есе за сравняване/противопоставяне
 - 2.1.5. есе за дефиниране на значението
 - 2.1.6. есе за класификация
 - 2.1.7. есе за оценяване
 - 2.1.8. аргументативно (академично)
- 2.2. диктовка
- 2.3. резюме
- 2.4. анотация
- 2.5. конспект (изработване на конспект)
- 2.6. реферат
- 2.7. доклад.
3. Практически задачи (демонстриране на умения и продукти)
 - 3.1. казус
 - 3.2. проект
 - 3.3. научноизследователски задачи
 - 3.4. презентация
 - 3.5. участие в дискусия/обсъждане
 - 3.6. рисунка/изложба
 - 3.7. сценично изпълнение
 - 3.8. моделиране (изработване на модел)
 - 3.9. ролева игра.
4. Портфолио.

II. ОСНОВНИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ОЦЕНЯВАНЕТО

1. Основни принципи

Проверката на знанията и уменията винаги трябва да е подчинена на следните **принципи**:

1. **Обективност**: Преподавателите трябва да прилагат еднакви или равностойни форми на оценяване към всички студенти в курса; да използват едни и същи критерии при поставянето на оценки; да не допускат лично отношение в процеса на оценяване на знанията и уменията, които показват студентите.

2. **Етичност:** Оценяването трябва да се извършва в условия на зачитане на човешкото достойнство, като се отчитат социалната, националната, етническата и расовата принадлежност на изпитваните и се спазва необходимата поверителност на личната информация.

3. **Прозрачност:** Преподавателите са длъжни предварително да запознават студентите с формите, правилата и критериите, по които ще бъдат оценявани. Към изпитните задачи те трябва да включват инструкции за тяхното изпълнение.

4. **Адекватност:** Изпитните задачи трябва адекватно да проверяват нивото на постигане на целите на курса, а не периферни за дадения курс знания и/или умения. 5.

Отговорност: Преподавателите трябва да отчитат ефектът от изпитните процедури върху студентите.

2. Предварителни изисквания

Независимо от избрания подход, метод и форма на оценяване, преподавателят трябва предварително:

1. Да определи **целта** на конкретния изпит, т.е. **какво** и на **какво ниво** ще проверява от знанията, уменията и компетенциите на студентите (виж **Таблица 1**);

2. Да определи **обема** на проверяваните знания, умения и компетенции, т.е. какво точно трябва да знаят или умеят студентите на съответния етап на проверката;

3. Да определи приложимостта на избраните **форми** по отношение на целта и обема.

4. Да определи **праговото ниво** за “издържал” и скалата за оценяване в шестобални оценки;

5. Да определи **процедурата** на оценяване – мястото, времето и реда за изпълнение на изпитните задачи;

6. Да дефинира в явен вид **критериите** за оценяване;

7. Да определи **изискванията** към студентите относно:

a. информационните източници за подготовка или ползване по време на изпита;

b. обема извършена работа (брой задачи/думи/страници/изображения и др.);

c. графичното оформление (външен вид) на изпитния продукт.

8. да изготви инструментариума (**самите изпитни материали**) за оценяване, както и примерни изпитни материали, с които да запознае студентите.

3. Избор на подходящи форми

В рамките на учебния процес (в т.ч. на един изпит) могат да се комбинират различни подходи, видове и форми за оценяване. Изборът на преподавателя зависи от:

1. **Вида на курса**

При **теоретично ориентираните курсове** е по-подходящо използването на всички форми на тестове и есета, реферат, анотация, резюме, казус, доклад,

научноизследователска задача и участие в дискусия. За **практически ориентирани** **курсове** са подходящи някои видове тестове (със задачи за съпоставяне, за допълване), както и диктовка, казус, участие в дискусия, моделиране, ролева игра, сценично изпълнение, рисунка и други подобни.

2. Целите на оценяването

По всяка учебна дисциплина следва да се определят три групи цели, чието постигане се измерва чрез различни видове и форми за оценяване:

- усвояване на знания (Какво трябва да знаят студентите?) – подходящи са тестове, реферат, есе, презентации и др.;
- формиране на умения (Какво трябва да могат/да правят студентите?) – подходящи са различни писмени и практически задачи;
- формиране на отношение, ценности, нагласи към изучаваните явления (Кое е важно/правилно/стойностно?) подходящи са ролеви игри, казуси и др.

3. Броя на оценяваните студенти

За целите на **индивидуалното** оценяване са подходящи: есе, реферат, анотация, резюме, конспект, презентация, експеримент, портфолио и др.

За оценяване на **малки групи** студенти са подходящи: участието в дискусии, групови презентации, групови проекти, експеримент, моделиране, ролева игра, казуси и др.

При оценяване на **големи групи** студенти се препоръчва използване на тестове, чрез които за сравнително кратко време се проверяват и оценяват голям брой студенти. (В такива случаи обработката на данните и оценяването може да се извършва от Центъра за оценяване.)

СРАВНИТЕЛНА ТАБЛИЦА НА ОЦЕНЯВАНИТЕ КОМПОНЕНТИ И ПОДХОДЯЩИТЕ ЗА ТЯХ ФОРМИ

Компоненти на знанията, уменията и компетенциите, които са обект на проверка и оценка	Някои от възможните им прояви формулирани чрез конкретни цели)	Някои от възможните подходящи форми и методи за проверка и оценка
Репродуктивност	- познава, описва, изрежда факти, събития, личности - дефинира понятия - изразява принципи - формулира закони	- всички видове тестови въпроси - реферат - анотация - резюме - есе за дефиниране на значението и описателно есе
Продуктивност	- осмисляне на фактите - опериране с понятия - разбиране на принципи - прилагане на закони - умение да се прилагат пряко отделни знания за решаване на сравнително прости задачи, проблеми	- почти всички видове тестови въпроси - казус - есе за класификация и обяснително есе - участие в дискусия/обсъждане - презентация - диктовка (само за прилагане на

		принципите и законите на езика)
Приложения. Пренос на знания	<ul style="list-style-type: none"> - умения за анализ и синтез - оценяване на ситуации и проблеми - защита на цялостна концепция, теза - умения да се прилагат знания от различни области с цел да се реши сложен проблем 	<ul style="list-style-type: none"> - почти всички видове тестови въпроси - казус - доклад - есе за анализ, класификация, оценяване и сравняване; аргументативно и обяснително есе - ролева игра - моделиране - проект - сценично изпълнение - рисунка/изложба - научноизследователски задачи
Творческо прилагане на знанията, уменията и компетенциите	<ul style="list-style-type: none"> - умения да се проблематизира - правене на предположения и изводи при недостиг на информация - подбор на адекватни методи за изследване - нетрадиционна интерпретация на резултати - избор на алтернативни и нетрадиционни подходи към решаване на проблеми - преценяване на риск 	<ul style="list-style-type: none"> - аргументативно есе - сценично изпълнение - рисунка/изложба - ролева игра - участие в дискусия/обсъждане - казус - моделиране - проект - научноизследователски задачи

Таблица 1. Компоненти на знанията и уменията по таксономията на Блум и формите за тяхната оценка. (Заб. Изборът и използването на различните видове, форми и методи за оценяване не е еднозначен и зависи от индивидуалния опит и предпочитания на преподавателя.)

III. ОПИСАНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФОРМИ НА ОЦЕНЯВАНЕ

1. Тестове – общо описание

Изхождайки от съдържанието на понятието “тест” (от англ. *test* – проверка, оценка, проучване, анализиране, изследване, изпробване) всяка форма за оценяване на студентите е вид “тестване”. В този смисъл и диктовката, както всяка друга писмена (или практическа) задача може да изпълни ролята на тест. Тестването е оценяване на разбирането на студентите по отношение на един урок, модул или курс. За оценяване на резултатите от обучението тестът е съвкупност от изпитни въпроси, структурирани и оформени по определен начин, с указания за избор на правилния отговор (или за изпълнение на задачата) и с механизъм за изчисляване на резултатите.

Съществуват различни видове тестове. Сред най-често използваните са тестове с въпроси/твърдения, от вида *вярно-невярно*, *двуалтернативни тестове*, *тестове с въпроси с множествен избор на отговора*, *тестове с въпроси за съпоставяне (тестове за съпоставяне)*, *тестове с въпроси за допълване (тестове за допълване)*, *тестове с въпроси, изискващи кратък отговор (тест “кратък отговор”)*, *тестове с текстове за допълване на празни места (тестове за допълване)*, *тестове с твърдения за свързване (тестове за свързване)*.

Често тестовете се състоят само от въпроси с избираем отговор, при които от студентите се изисква да определят правилния измежду няколко предложени алтернативи. Измерителната стойност на теста се определя от броя на въпросите в него, като минимумът е 30 въпроса.

Добре е правилните отговори на въпросите да се оценяват с 1 точка, а неправилните с 0 точки. Индивидуалният тестов бал на всеки студент се определя като сума от получените точки.

Не се препоръчва приписването на наказателни точки за неправилен отговор, тъй като тогава изпитваните се страхуват да отговорят, ако не са напълно убедени, и така не показват истинското ниво на своите знания/умения. Наказателните точки обикновено се прилагат, за да се намалят опитите за отгатване или механично попълване от страна на оценяваните. Но този проблем е решен чрез други – по-добри техники. Такава например е преработката на тестовия бал на оценяваните чрез формула, която елиминира ефекта от налучкване и/или преписване.

Не се препоръчва също така и придаването на различно тегло (в точки) на отделните задачи в теста. Ако даден студент налучка отговорите на по-трудните въпроси, ще получи повече точки от свой колега, който е решавал честно. Добрият подход е да се включат повече тестови въпроси от съответната област. Така шансът за налучкване от по-неподготвените спада, а за натрупване на точки от знаещите – се увеличава. Като основание за придаване на различен брой точки на отделни тестови въпроси може да послужи или събрана статистика от предходно използване на тези въпроси, или детайлен анализ на броя на знанията/уменията, които всеки от тях проверяват.

1.1. Тестове, съдържащи въпроси от вида “вярно – невярно”

СТРУКТУРА

Тестовете съдържат изречения или кратки текстове, чрез които се представя някаква информация. Обикновено имат форма на твърдение, за което изпитваният трябва да посочи дали е правилно, или е неправилно. Допустимите отговори са „вярно” – „невярно” или „правилно” – „неправилно”, или „да” – „не”, или “истина” – “лъжа”.

ПРИМЕР

Около един триъгълник не може да се опише окръжност тогава, когато триъгълникът е със страни, стойностите на които са питагорови числа.

(вярно – невярно)

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Отговорите се оценяват с 1 точка за правилен и нула точки за неправилен отговор.

1.2. Тестове, съдържащи двуалтернативни въпроси

СТРУКТУРА

Тестовете съдържат въпроси (твърдения или кратки текстове) с два отговора – единият от които е правилен, а другият – неправилен. Отговорите се отбелязват с букви, например (а) и (б). Задачата на студента е да посочи правилния отговор.

ПРИМЕР

Теорията за рационалния принцип на изграждане на бюрокрацията при капитализма е разработена от: (а) Е. Дюркем / (б) М. Вебер.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Отговорите се оценяват с 1 точка за правилен и нула точки за неправилен отговор.

1.3. Тестове, съдържащи въпроси с множествен избор на отговора

СТРУКТУРА

Тестовите въпроси на този тип тестове се състоят от две части:

- (1) основа и
- (2) алтернативни отговори.

Основата може да бъде под формата на въпрос, на твърдение или на незавършено изречение. Към нея може да бъде включен и допълнителен материал (текст, графика, таблица, рисунка и др.), който да я допълва или да служи за илюстрация.

Алтернативните отговори са самостоятелни смислови единици (думи, изрази, твърдения, числа, графики и др.), от които изпитваният избира верния според него отговор. Броят на алтернативните отговори може да бъде различен, но не по-малко от 3.

Типичният тест с множествен избор на отговор съдържа 4-5 отговора. Само един от отговорите е правилен, останалите са подвеждащи.

ПРИМЕР

Групата на продуцентите в една екосистема се състои от:

- а) организми с еднакъв генотип
- б) хетеротрофни организми
- в) автотрофни организми
- г) полово размножаващи се организми
- д) безполово размножаващи се организми

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Отговорите се оценяват с 1 точка за правилен и нула точки за неправилен отговор.

1.4. Тестове, съдържащи въпроси за съпоставяне (свързване)

СТРУКТУРА

Тези тестове съдържат думи, словосъчетания, по-рядко цели изречения, представени като две самостоятелни групи, между които има смислова, граматическа или друг вид връзка. Броят на елементите в двете колони може да е различен, чрез което се предотвратява механичното свързване на последните елементи. Задачата на изпитваните е да намерят връзката между съответните елементи от двата списъка.

ПРИМЕР

Свържете всяко едно от произведенията в лявата колона с неговия автор в дясната колона.

“Хаджи Ничо“

“Скитник“

“Моите песни“

“Напаст божия“

“Странник“

Христо Ботев

Елин Пелин

Любен Каравелов

Йордан Йовков

Иван Вазов

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Правилното свързване на елемент от лявата колона със съответния елемент от дясната се оценява с 1 точка, а неправилното – с нула точки.

1.5. Тестове, съдържащи въпроси за допълване

СТРУКТУРА

Тестовите съдържат изречения (твърдения) или кратки текстове, в които е пропусната някаква част – словоформа, словосъчетание или израз. Задачата на студента е да „възстанови“ смисъла на изходното изречение, като допълни липсващата част.

ПРИМЕР

Следствие от структурната теория на Бутлеров е, че ако _____ на дадено съединение е известен, то неговите свойства могат да се предскажат.

(отг. химичният строеж)

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяват се с 1 точка за правилен и нула точки за неправилен отговор.

1.6. Тестове, съдържащи въпроси с кратък отговор

СТРУКТУРА

Обикновено тестовите съдържат въпроси, които предполагат като отговор определена дума, фраза или изречение.

ПРИМЕР

За коя природно-географска област в България е характерно разпространението на степна растителност?

(отг. Дунавската равнина)

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяват се с 1 точка за правилен и нула точки за неправилен отговор.

1.7. Тестове, съдържащи текстове за попълване на празни места

СТРУКТУРА

Тестовите съдържат цялостни, свързани текстове, в които по определена схема са пропуснати известен брой елементи – отделни думи, словосъчетания или изрази. Обикновено текстовете са оригинални и са взети от информационни източници в съответната област.

Начините на изваждане на части от текста са два: формален (когато се пропуска всяка 5-та, 7-ма, 10-та и т.н. дума) или смислов (когато пропуснатите елементи са само от един тип: глаголи, предлози, термини, имена, събития и т.н.). Задачата на изпитвания е да попълни пропуснатите места, като възстанови смисловата цялост на текста.

ПРИМЕР

ГЛОБАЛНИЯТ КОМПЛЕКС ЗА ВИНА

Пред раздирания от войни XX век бавно се спуска (1) _____. Краят на последното десетилетие от века обаче ни кара (2) _____ се замислим кой трябваше да се нагърби с изключителната (3) _____ да предотврати злините, сполетели света през последните 100 години. (4) _____ две масови убийства Организацията на обединените нации несъмнено носи (5) _____ – това са екзекуцията на хиляди босненски мюсюлмани в Сребреница (6) _____ 1995 и, година преди това, гибелта на 800 хиляди (7) _____ в Руанда. Несъмнено и през следващото столетие основна задача (8) _____ ООН ще бъде да прави всичко възможно подобни трагедии (9) _____ не се повтарят. Но именно в това е глобалното (10) _____ – да се извлекат поуците от досегашните грешки.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Всяка правилно попълнена позиция се оценява с 1 точка, а всяка неправилно попълнена – с нула точки.

2. Писмени задачи – общо описание

Чрез писмените задачи се проверяват определени аспекти от знанията и уменията на студентите по изучаваната дисциплина. Студентите изпълняват задачата под формата на разгърнат текст, в който демонстрират усвоеното относително свободно, като не са особено ограничени в начина на изразяване или в подбора на езиковите средства. Преподавателят може да постави определени условия, спрямо съдържанието, обхвата, дълбочината и стила на изложението. При някои писмено зададени задачи, студентите могат да формулират или да аргументират своите отговори и устно.

Най-важното предимство на писмените задачи е възможността за измерване на уменията на студентите да организират, интегрират и синтезират своите знания, да използват наученото при решаването на нови проблеми, да бъдат оригинални или иновативни в своя подход към дадена проблемна ситуация. Поради това този вид задачи са подходящи за проверката на по-висши умения – за прилагане, анализ, синтез и оценка.

2.1. Есе – общо описание

Думата “есе” означава “пръв опит” или “практика”. Днес понятието се използва в много по-широкия смисъл на “кратък писмен текст върху специален сюжет”.

Писането на есе е сред най-честите писмени задачи, давани на учащите в различни курсове с хуманитарна ориентация на учебното съдържание.

То помага на студентите:

- по-добре да разберат темата, като разсъждават върху нея;
- да развиват творческите си способности;
- да развият способност да се изразяват писмено.

Оценяването на есе обаче често се свързва с липсата на обективност и предубеденост относно честността при оценяването. Затова е изключително важно предварително да се опишат критериите. Оптимален брой критерии няма, но е удобно да се работи с общ брой между 3 и 5 критерия. Степента на изява на всеки критерий също трябва да е описана предварително: например за какво ще се получават максимален и минимален брой точки по всеки критерий.

ПРИМЕР НА КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ЕСЕ ПО ЧУЖД ЕЗИК

КРИТЕРИЙ	СТЕПЕН НА ИЗЯВА (ОТ 1 ДО 4 ТОЧКИ)	БРОЙ ТОЧКИ
Граматическа правилност:	Недостатъчно владееене на граматиката, повечето модели на изречението са неправилни, грешките са сериозни и пречат за разбирането на текста.	1
	Слабо владееене на граматиката (например времена, словоред, структура на изречението), което често пречи на разбирането на текста.	2
	Слабо владееене на граматиката (например времена, словоред, структура на изречението), което често пречи на разбирането на текста.	3
	Несистемни или незначителни грешки, които не пречат за разбирането на текста.	4
Адекватен подбор на лексика:	Речниковият запас не е достатъчен за изпълнението на заданието.	1
	Ограничен речников запас, който не е адекватен на поставеното задание. Чести лексикални липси и неточности. Чести повторения и описателни замествания.	2
	Речниковият запас е достатъчен за изпълнението на задачата. Възможни са някои лексикални неточности и многословни описателни замествания.	3
	Богат, адекватен и точно използван речников запас. Почти няма неточни употреби. Някои редки отбягвания, замествания или недобре подбрани думи. Употреба на идиоматичен език.	4
Организация и кохезия:	Няма явна организация на текста. Логиката на текста трудно се извлича. Липсва кохезия. Фрагментарни и разпокъсани изречения. Почти не е възможно да се разбере написаното.	1
	Слаба организация на съдържанието, опит да се развие темата, но основните аргументи и структурата не са достатъчно явни и ясни. Логиката на текста се следи с	2

	усилие и/или се налага неколккратно прочитане. Недостатъчна кохезия. Изреченията не са подходящо и адекватно свързани чрез кохезивни средства. Трудно се разбира.	
	Адекватна структура на изложението, адекватна подкрепа на основните аргументи. Известни слабости при развиването на абзаците и липса на ясни връзки между абзаците. Логиката на текста може да се проследи достатъчно добре. Адекватна кохезия при недостатъци в използването на кохезивни връзки: недостатъци, които правят комуникацията по-малко ясна и ефективна. Свързан, но не винаги плавен текст.	3
	Ясна вътрешна структура и развитие на изложението, ясни организационни средства, добра подкрепа на главните идеи. Много добра кохезия. Плавен, свързан текст.	4
Въздействие:	Целта на комуникацията, определена от заданието, не е постигната.	1
	Целта на комуникацията, определена от заданието, е постигната само донякъде.	2
	Целта на комуникацията, определена от заданието, е постигната в сравнително висока степен.	3
	Целта на комуникацията, определена от заданието, е напълно постигната.	4
Релевантност и адекватност на съдържанието:	Съдържанието не съвпада с изискванията, определени от заданието, отразява ги неадекватно.	1
	Съдържанието съвпада частично, но доста непълно с изискванията на заданието.	2
	Съдържанието е по-скоро отговарящо на изискванията на заданието, но има известни липси или излишни повторения.	3
	Съдържанието е напълно съобразено с изискванията на заданието.	4

2.1.1. Описателно есе - (Descriptive Essay)

СТРУКТУРА

В уводната част студентът описва дадено лице, място, събитие и т.н., обрисова различни части или аспекти на своя обект, като акцентира преди всичко върху външните белези на обекта – прави негова „словесна картина“. Описанието на обекта може да стане чрез използването на образен, емоционален език, използване на примери, сравняване на познатия обект с нещо непознато/необичайно или сравняване на непознатото/необичайното с нещо познато.

В изложението се дават специфични детайли от описвания обект, но авторът трябва да се стреми да създаде едно цялостно впечатление за обекта. Ако описва събитие, той трябва да включи мястото, времето и обстоятелствата около това събитие, както и хората, участвали или засегнати от него.

В заключението студентът обобщава значението на разглежданото явление, събитие, място и др. Езикът и стилът са различни в зависимост от обекта, който се описва и отношението на автора към него – по-емоционални, когато отразяват лични впечатления и по-рационални, когато се описват научни явления, факти и др.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Явлението “метеоритен дъжд”

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез описателното есе се оценява способността на студентите да представят факти и явления и да открояват съществени характеристики. Оценяването се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки. Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да описва коректно обекта, да откроява съществените характеристики и да представя необходимите детайли към тях, така че да се получи цялостна представа за обекта.

2.1.2. Обяснително есе- (Expository essay)

СТРУКТУРА

Обяснителното есе има същата основна структура като останалите типове есета – въвеждаща част, в която се поставя проблемът, теза, основана на факти, описание и заключение. Задачата на студента е да представи знанията си по определената тема, без да съобщава собствената си гледна точка и без да се стреми да убеди читателя в нещо.

В увода студентът представя факти, събития, явления, процеси.

В изложението ги описва, обяснява или тълкува, като следва определена логика и последователност.

В заключението обобщава основните изводи, въз основа на направения анализ.

Езикът и стилът са безпристрастни, описателни и аналитични. Студентът не изказва лично мнение и не убеждава, а само представя обстоятелствата такива, каквито са.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Защо след дъжд се появява дъга?

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез обяснителното есе се оценява способността на студентите да представят и анализират факти и явления, да търсят и намират обяснение на базата на причинно-следствени връзки, да прави заключения. Оценяването се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки.

2.1.3. Есе за анализ на причинно-следствени отношения (Cause and Effect essay)

СТРУКТУРА

В началото на уводната част студентът представя събитие (явление или тенденция), в контекста на причините, които го пораждат, и следствията, които произтичат от него.

След това студентът запознава читателя (преподавателя) с темата и му предоставя изчерпателна информация за обстоятелствата, свързани с нея. Степента на задълбоченост на въведението зависи от сложността на проблема. Ако той е по-сложен, след въвеждащия параграф студентът може да добави още един с повече детайли.

Например, той трябва да докаже, че съществува определено явление, преди да посочи какви са неговите причини и последици.

В изложението студентът представя добре обмислени аргументи, чрез които да убеди читателя, че посочените от него причини и следствия са смислени. Той може да посочи източници, съдържащи подходящи факти и доказателства. Допустимо е използването на примери и конкретни събития. Аргументите трябва да бъдат такива, че да обезсилят предварително евентуалните възражения на читателя.

В заключението се обобщава обективната, а не личната позиция на студента. Езикът и стилът на есето са аналитични, логически издържани и “сдържани”.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Пълноценната социо-културната интеграция на ромските деца зависи от изучаването на български език преди постъпване в училище.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез този вид есе се проверява нивото на логическо мислене и способността за системно и убедително представяне на аргументи и защита на позиция. Оценяването се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки. Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да представят обективно събитието, да очертават причинно-следствените връзки, да аргументират тезата си с достатъчни доказателства (факти), да правят обективни изводи и оценки.

2.1.4. Есе за сравняване/противопоставяне - (Comparative and Contrast essay)

СТРУКТУРА

В уводната част студентът представя два обекта (факти, събития, явления, тенденции, концепции, проблеми) на сравняване и/или противопоставяне. На сравнение се подлагат обекти, които имат фундаментално общи неща. Например: обект на сравняване/противопоставяне могат да бъдат два различни подхода за решаване на един и същи проблем, две научни теории, обясняващи едно и също явление, две литературни творби от един и същи автор и т.н.

В изложението студентът разглежда обстойно двата обекта, като очертава техните характеристики, определя преобладаващия тип отношения между тях и ги сравнява на основата на техните прилики (подобие, сходство) и разлики (несъответствия).

Заключението съдържа обобщаващо мнение за двата обекта на съпоставяне. Езикът и стилът са по-свободни, но логични и аналитични. Допуска се излагане на личната гледна точка на студента.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Теорията за “границите на живота” на Хауърд МакКласки и Американската “теория за активността” като обяснение на мотивацията на старите хора да учат.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез есето за сравняване/противопоставяне се оценява способността на студентите да правят сравнителен анализ по предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки. Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да представят двата обекта и техните характеристики, да откриват прилики и разлики, да определят критериите за сравнимост, да правят сравнителен анализ и да оценят и обобщават причините за сходствата и различията.

2.1. 5. Есе за дефиниране на значението- (Definition essay)

СТРУКТУРА

В уводната част студентът представя конкретен термин (понятие), с което се свързват определени идеи или процеси.

В изложението авторът дава пълно, пространно описание на значението на термина, като се опира на различни дефиниции (извадени от речници или авторски публикации). Анализира различията в дефинициите, като се опитва да отрази различните конотативни значения на обекта, както и развитието (промяната) на тези значения. Студентът излага максимално знанията си по темата на есето, като може да разчлени описанието на обекта на отделни елементи, да го сравни с други обекти или да предприеме друг подход за неговото дефиниране.

В заключението обобщава и систематизира различните подходи към дефинирането на понятието и аргументира собствената си гледна точка.

Езикът и стилът са лаконични и аналитични.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Понятието “образование за възрастни”

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез есето за дефиниране на значението се оценява способността на студентите да анализират и синтезират различни гледни точки към едно и също явление, отразени в конкретно понятие. Оценка се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки.

Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да представят коректно различни дефиниции за едно понятие, да цитират коректно източниците, от които са взети понятията, да проследяват и анализират логиката в развитието на понятието във времето и концепциите на различни автори и да обобщават подходите за дефиниране на понятието.

2.1.6. Есе за класификация- (Division and classification essay)

СТРУКТУРА

В уводната част студентът представя информация за конкретни обекти (предмети, факти, личности, идеи, събития, проблеми).

В изложението обектите се подреждат в специфични групи (категории) по определени признаци и се аргументира избора на този начин на категоризиране. Студентът решава сам по какъв принцип и на колко категории да раздели/класифицира обектите. Важно е той да разгърне подходящи, смислово и логически обосновани категории, без да допуска групиране по различен принцип. В една и съща категория трябва да попаднат еднородни обекти, в съответствие с възприетия принцип на категоризиране. Оценяваният дефинира и описва всяка отделна категория, като може да я илюстрира с конкретен пример. Допустимо е съпоставянето на отделните категории чрез подчертаване на приликите и разликите между тях.

В заключението се обобщават предимствата на избрания подход за класифициране.

Езикът и стилът са подчертано научни, а не емоционални. Студентът е свободен да отрази и личната си гледна точка.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Типове уроци

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез есето за класификация се оценява способността на студентите да боравят с информация за различни обекти, да открояват съществени характеристики на изследваните явления (обекти), да разпределят и групират по различни признаци и да обобщават значимостта на изградената класификация. Оценяването се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки. Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да описват коректно обекта, да открояват съществените характеристики и да представят необходимите детайли, така че да може да се изгради стройна класификация на изследваните обекти.

2.1.7. Есе за оценяване (Evaluation essay)

СТРУКТУРА

В увода студентът представя хора, факти, събития, действия, процеси, становища, позиции, идеи и др., които ще бъдат обект на оценяване. Определя и аргументира критериите за оценка от гледна точка на тяхната ефективност. Критериите трябва да бъдат ясни, логични, обосновани и приемливи. По правило те не трябва да отразяват личната позиция на студента, а общоприетите подходи за оценка на обекта.

В изложението той описва обекта на оценяване и акцентира върху важни детайли. Това е необходимата информация, която ще убеди читателя да приеме неговата оценка. Оценката на студента е представена под формата на теза. Отделните параграфи в текста са подчинени на доказване на заявената теза. Своите аргументи студентът може да подкрепи с конкретни доказателства, включващи описания, илюстративни примери, факти, свидетелски показания и др.

В заключението се прави обобщение на основните акценти в есето.

Езикът и стилът са научни, безпристрастни, рационални. Допустимо е при оценяването на определени обекти да се внесе елемент на лично отношение, но то не трябва да влияе върху убедителността на използваните аргументи.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Войната в Ирак

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез есето за оценяване се проверява способността на студентите да боравят с информация, представяща различни гледни точки за един и същи обект. Оценяването се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададени критерии. Всеки критерий се оценява в точки. Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да анализират силните и слабите страни на разглеждания обект, да откриват причинно-следствени връзки, да оценяват значимостта на обекта и факторите, които влияят върху него, да аргументират направената оценка.

2.1.8. Аргументативно (академично) есе

СТРУКТУРА

Това е вид писмено съчинение, в което студентите формулират писмено своята позиция по даден въпрос и я защитават аргументирано, като спазват правилата на книжовния български език. Обект на оценяване са: съответствието на текста с поставената тема; ясното формулиране на тезата; привеждането на достатъчни по обем, адекватни и логически обвързани аргументи в подкрепа на тезата; добре изразената структура на текста (с ясни логически преходи между отделните му части); правописът и пунктуацията и уместната употреба на езиковите изразни средства.

ПРИМЕРНА ТЕМА ЗА ЕСЕ

Справянето с природните бедствия стимулира чувството за човешка солидарност.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването се извършва въз основа на степента на изпълнението на предварително зададените критерии. Всеки критерий се оценява в точки. Препоръчително е критериите за този тип есета да се основават на оценка на уменията на студентите: да представят ясно своята теза, да я аргументират пълноценно и логически организирано, да спазват определена структура на изложението (теза, доказателства, заключение), да правят връзки между изреченията и логически преходи, да спазват условностите на определен стилос регистър, да не допускат сериозни правописни, граматически и пунктуационни грешки.

2.2. Диктовка

СТРУКТУРА

Диктовката се провежда в реално време, като предварително подготвен текст се чете на студентите, които записват чутото. Текстът трябва да бъде самостоятелен (свързан и цялостен). Подборът на текста по тематика и дължина се определя от спецификата на

учебната дисциплина и изпитните цели. Преподавателят предварително прави „ключ“ за оценяване – това са местата в текста, за които очаква, че студентите могат да допуснат грешка (препинателни знаци, граматически и/или правописни особености и др.).

ПРОЦЕДУРА

Диктовката се чете три пъти от диктор, който спазва правоговорните правила на езика. Целта на първото четене, при което студентите не пишат, е те да се ориентират в съдържанието на текста. Второто четене представлява **самото** диктуване. Дикторът чете текста по смислови цялости в рамките на всяко изречение, като съобщава препинателния знак за край на изречението, но не и пунктуация вътре в изречението. Дава се време на студентите да прегледат написания от тях текст и да отстранят допуснатите грешки. Следва трето четене, по време на което те имат още една възможност да коригират, като сравняват написаното с чутото от диктора. Накрая се събират диктовките на студентите.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

В ключа за улеснение са маркирани предполагаемите места, на които се допускат грешки. При един от подходите за всяка допусната грешка се отнемат стотни от оценката, като се започва от оценка Отличен 6.00 и се отнемат например по 0.25 за пунктуационна грешка и по 0.50 за правописна и за граматическа. При този подход внимателно трябва се прецени дължината и трудността на диктовката, за да не се окаже, че е непостижимо получаването на отлични оценки. При друг подход общият брой на предполагаемите места, на които се допускат грешки определя максималния възможен точков бал за оценяване на диктовката. За всяка грешка, независимо дали е на предполагаема позиция или на съвсем неочаквано място, се отнема по 0.5 т. за пунктуационна грешка и по 1 точка за правописна и за граматическа грешка. Сборът от „наказателни“ точки се вади от предварително определения максимален положителен бал. Резултатът може да се произчисли по шестобалната скала за оценяване по предварително зададена схема.

2.3. Резюме

СТРУКТУРА

Резюмето на една статия или книга представлява кратко описание на съдържанието на съответния източник. В резюмето студентът излага основните цели и тези, становища или позиции на автора, като се стреми да ги представи със свои думи. Той не преразказва, а „сгъстява“ съдържанието, като не е необходимо да си служи с цитати. Когато резюмира, студентът не коментира текста и не изказва лично мнение, а се придържа строго към съдържанието в източника.

ПРИМЕР

Авторите на студията „Екипната работа в ефективното управление на училището“ разглеждат няколко основни аспекти на работата в екип в училище: същност на екипа и екипната работа, видове екипи, условия и фактори за ефективна екипна работа в училище, разпределяне на ролята и отговорностите между членовете на екипа. Специално внимание е отделено на ролята на управленския екип и на директора на училището като негов ръководител. Разглеждат се проблемите на мотивацията...

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Резюмето се оценява по система от критерии, най-важните от които са: степен на съответствие между съдържанието на резюмето и съдържанието на текста от източника; отразяване на основните пунктове, ключовите идеи от съдържанието; терминологична коректност на езика.

2.4. Анотация

СТРУКТУРА

Анотацията е кратък текст, който представя в съкратен вид основното съдържание, целите, задачите, кратко описание на изследвания проблем, методологията (ако се описва изследване), основни резултати и изводи. Тя е по-дълга от резюмето, но не повече от 1 страница.

ПРИМЕР ЗА АНОТАЦИЯ НА КНИГА

Книгата “Права на детето” е предназначена да запознае читателите със съвременните концепции за правата на детето и с възможностите за организиране на образователни дейности за запознаване на децата и възрастните с тези права. Целта на автора е да представи един съвременен поглед към културата по правата на детето. Задачите на автора са: анализ на международни документи и на българското законодателство по правата на детето; открояване на ролята на държавата за предоставяне, реализиране и защита на детските права; представяне на модели за организиране на образователни дейности с деца и възрастни по правата на детето; очертаване на изискванията за провеждане на ефективен учебен процес по правата на детето. В Приложението на книгата съдържа основни международни документи, което улеснява читателя в разбирането на политиката в сферата на детските права. Приложено е и пълно описание на ателие по правата на детето като модел за организиране на интерактивно обучение с деца и възрастни в тази област.

Книгата дава широк поглед върху проблематиката и предоставя възможност на работещи учители, социални работници, психолози и други специалисти сами да организират образователни дейности по правата на детето с различни категории учаци. Сред основните постижения на книгата е преосмислянето на педагогическата практика от ориентация към дейността на учителя към детето-ученик, което следва да бъде в центъра на учебната работа.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Анотацията се оценява по система от критерии, най-важните от които са: степен на съответствие между съдържанието на анотацията и съдържанието на текста от източника; коректно представяне (систематизиране) на целта и задачите на автора в съответствие с ключовите идеи от съдържанието; терминологична коректност на езика.

2.5. Конспект

СТРУКТУРА

Конспектът е схематичен модел на съдържанието на даден материал (статия, студия, книга, въпрос за изпит и др.). Възпроизвежда се структурата на материала с представяне на основните идеи (акценти) по всяка от отделните части от съдържанието.

ПРИМЕР ЗА КОНСПЕКТ НА КНИГА

Нетрадиционни методики за обучение на възрастни

Увод

1. Традиционна и нетрадиционна педагогика.

Проблеми на съвременното обучение на възрастните. Възможностите за използване на нетрадиционни педагогически подходи в обучението на възрастни учащи.

2. Педагогиката Френе в образованието на възрастните.

Специфични особености на педагогиката Френе. Планиране, организиране и провеждане на курсове-ателиета за обучение на възрастни.

.....

5. Учене чрез самообразование.

Учебни пакети и тяхното ефективно използване. Възможностите на медиите за целите на образованието и самообразованието на възрастните. Интернет образование.

Заклучение

Използвана литература

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Конспектът се оценява по система от критерии, най-важните от които са: съответствие на структурата на конспекта със структурата на конспектирания източник; схематично, но обективно и пълно отразяване на основните акценти в съдържанието; лаконичен, точен (недвусмислен) език и стил.

2.6. Реферат

СТРУКТУРА

Рефератът е вид задача за писмена работа, при която студентът трябва да анализира определен проблем, като представи различни гледни точки към него, да ги обобщи и да даде своето мнение.

В увода се обосновават актуалността, обекта и целта на анализ. Определят се параметрите на разглеждания проблем и се аргументира избора на конкретния предмет на анализа.

В изложението логично и последователно се проследява развитието на идеите, концепциите и тезите на различни автори (хронологично или на териториален принцип) по изследваното явление. Оценява се тяхната съвременност и актуалност. Специфична задача може да бъде привеждането на доказателства за практическа приложимост на основните теоретични идеи. Студентите аргументират собствената си позиция, която е в подкрепа или в опозиция на разглежданите авторски идеи.

В заключението се обобщават основни изводи и възможности и перспективи за решаване и развитие на проблема.

ПРИМЕР

На практика реферат може да се пише на всякаква тема.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването се извършва чрез предварително определени критерии и индикатори (показатели), които отразяват това, което преподавателят очаква да види като учебен резултат в писмените разработки на студентите. Критериите отразяват основните характеристики на реферата, например *структура, аргументация, оригиналност, стил* и др..

Индикаторите са отделни аспекти на критериите, като всеки индикатор е положителен и отрицателен, например за критерий *структура* индикатори могат да бъдат *максимално съответствие по темата – минимално съответствие по темата*. Оптималният брой индикатори по всеки критерий е между 3 и 5. Оценяването става чрез присъждане на 1 точка за всеки положителен и нула точки за всеки отрицателен индикатор. Оценката на реферата се образува като сума от точките по отделните индикатори. Точките могат да се преобърнат в шестобални оценки.

2.7. Доклад

СТРУКТУРА

Докладът (отчетът) е описание на изследователска работа или работа по проект. Изискват стегнато представяне на информацията, с точните детайли. Независимо, че има различни видове доклади, те имат сходна структура.

ПРИМЕРНА СТРУКТУРА НА ДОКЛАД

1. *Заглавие*
2. *Резюме (абстракт)*
3. *Съдържание*
4. *Списък с таблиците и илюстрациите*
5. *Уводна част*
6. *Преглед на литературата*
7. *Описание на използвания метод за изпълнение на задачата (изследването, проекта)*
8. *Изследователска хипотеза (ако е необходимо)*
9. *Критерии за измерване на резултатите*
10. *Представяне на резултатите*
11. *Обсъждане на резултатите*
12. *Заключение (изводи)*
13. *Препоръки*
14. *Използвана литература и допълнителни източници (ако е необходимо)*
15. *Приложения*

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

При оценяването на доклада трябва да се има предвид целта, за която е написан, и в съответствие с нея да се оценят: структурата на доклада; наименованието на отделните части; уводната част; съдържанието – обективното отразяване на фактите и резултатите, съответствие на съдържанието със заглавието на доклада, достатъчност на информацията и пр.; съответствието на изводите спрямо резултатите; онагледяване на резултатите с подходящите графики, диаграми, снимки; стила на изложението

(достъпност, терминологична яснота); техническото оформление (шрифт, големина на буквите, разредка между редовете, формат и др.).

3. Практически задачи (демонстриране на умения и продукти)

Различните практически задачи изискват от студентите наличие на умения за прилагане на знания в конкретна ситуация. Дейностите могат да бъдат от познавателен, емоционален или психомоторен тип. Основното изискване към практическите задачи е те да бъдат близки до действителността, да отразяват обстоятелства, в които студентът би могъл да попадне в бъдещата си професионална дейност. Често пъти задачите за изпълнение имат *няколко* приемливи решения.

В по-общия случай от студентите може да се изисква да обяснят конкретно събитие, да формулират хипотеза за обяснение на конкретни факти, да решат проблем, да изпълнят етюд, да изсвирят/изпеят музикално произведение, да направят рисунка/макет/модел и т.н.

Оценяването на този тип задачи се извършва чрез предварително подготвена от преподавателя система от критерии, отразяващи важните аспекти от изпълнението на задачата.

3.1. Казус

СТРУКТУРА

Казусът е метод, при който се представя дадена проблемна ситуация, която е обект на анализ с цел открояване на различни алтернативи за решение. Казусът може да бъде описание на случай, част от документ, от филм и пр. с поставени към него задачи. Чрез използване на казус може да се провери прилагането на теоретични постановки на практика, изпробването на различни техники в една реалистична или симулирана ситуация.

Специфични особености на казуса са: представя една проблемна ситуация, техническо средство, човек, клиентска група и пр. с много детайли; базира се на факти и реален житейски сюжет; приближава максимално един проблем към истинския живот; може да се свърже с теоретични постановки и служи за илюстрирането на теорията или за нейното оспорване.

ПРИМЕР

СИТУАЦИЯ:

Предприятието X произвежда парфюмерия и козметика. То е локализирано в София и се състои от цехове, специализирани в производството на паста за зъби, одеколони, червила, козметични кремове и др. Всеки цех разполага със собствени складове за суровините, които използва, като също така има и общи складове за суровини за цялото предприятие, които се използват от всички. Освен това, всеки цех има и собствен склад за готова продукция, който се използва единствено от него. Транспортът между цеховете и вътре в цеховете става посредством зачислен транспорт на всеки цех. Всеки цех има свой началник. Той ръководи няколко ръководителя на звена, извършващи различни функции – поддръжка на техниката, транспорт, складово стопанство, материали и отчетност. Цялото предприятие ползва продукцията на малка вътрешнофирмена печатница за етикети и картонени опаковки, както и услугите на външна печатница. Също така се произвеждат и част от стъклени и алуминиеви опаковки за различните изделия, но повечето се поръчват на външни фирми.

Получаването на заявки за изпълнение става чрез отдел „Пласмент“. Те разпределят заявките според характера им и ги предават на съответните началник цехове за изпълнение. Началник цеховете подават седмични и месечни заявки за материали и суровини в отдел „Снабдяване“ на предприятието. Те съгласуват заявките си с месечния план за изпълнение, подготвен от отдел „Пласмент“. Отдел „Пласмент“ пласира също и продукцията, която не е поръчана предварително. Обикновено клиентите на тази продукция са малки и средни магазини. Всички разплащания стават чрез финансовите структури на „Гама козметик“ и се осчетоводяват от счетоводния отдел. Има и отдел за ТРЗ, човешки ресурси, ИТ и програмно обезпечаване, административни обслужване и юридически отдел. Отчетността за трудовата норма и отработено трудово време става от началник смяната, той прави седмичен и месечен отчет. Те се предават в отдел ТРЗ на предприятието, където се изготвят фишовете за заплати...

ЗАДАЧИ:

1. Определете и опишете основните, спомагателни и управленски бизнес процеси в предприятието.
2. Дайте предложение за подобрене на процеса по обработка на заявките за материали и суровини.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ НА КАЗУС

При оценяване на казуса се отчита начинът на разсъждение на студента; даването на повече алтернативи за решение на проблема; привежданите аргументи в защита на различните позиции (алтернативи); начините на “излизане” от проблемната ситуация; формулирането на правилни изводи. Оценяването се свързва с целта, за която е използван казуса, и със степента на нейното постигане.

3.2. Проект

СТРУКТУРА

Учебният проект е вид специфична учебна задача, свързана с решаването на проблем, с който учащите не са се занимавали преди това. Както всеки проект, така и той има краен срок, има специфични цели, предварително планирани очаквани резултати и предварително планирани дейности за постигане на резултатите.

Основни характеристики на учебния проект са: той е уникален; има специфична цел; основава се на изследователска работа; фокусиран е върху една тема, която се изследва в дълбочина; излиза извън рамките на познати модели за изследване на проблем; изисква наличие на добри управленски умения – за планиране, организиране и управление на времето.

Всеки проект съдържа: наименование, целева група, цели, задачи и график на дейностите, резултати (краткосрочни и дългосрочни), описание на екипа и финансов план.

ПРИМЕРНА СТРУКТУРА НА ПРОЕКТ

1. *Име (тема) на проекта*
2. *Ръководител на проекта*
3. *Основен екип*
4. *Цели на проекта*

5. Очаквани резултати и практическа приложимост
6. Приложимост на резултатите
7. Описание на методологията и дейностите по проекта *Етапи и конкретни стъпки*
8. Бюджет на проекта

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Чрез работата по проект могат да се оценяват умения за планиране и организиране на различни дейности, свързани с изпълнението на конкретни учебни задачи (индивидуално или групово).

Критерии за оценяване на проекта могат да бъдат: изборът и формулировка на темата на проекта; конкретизирането на задачите; подборът на подходящите методи за изпълнение на проектната задача; начинът на отразяване на събраната информация; подборът на хората (при групов проект) и разпределянето на задачите между тях; източниците (хора, материали) и местата за реализиране на проекта; отчетът (доклада) за извършената работа; спазването на крайния срок.

3.3. Научноизследователски задачи

СТРУКТУРА

Този тип задачи присъстват в обучението по всяка програма. Те дават възможност да се провери степента на усвояване на учебния материал и неговото прилагане за постигане на определени изследователски цели.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Всеки вид изследователска задача има своите критерии и показатели за оценяване. Най-общо те се отнасят до: целта и задачите на конкретното изследване; уменията на студента да формулира цел, задачи, обект, предмет и хипотеза, както и да подбира и представя точно методиката (етапи и методи на изследването); уменията за търсене, селектиране и представяне на научна информация; уменията за провеждане на научно наблюдение; уменията за моделиране (при експеримент); уменията за достоверно и коректно представяне на резултатите и информацията; съответствието на постигнатите резултати спрямо предварително заявените цел, задачи, хипотеза; структурата и съдържанието на писмения материал; а също и уменията за организиране на времето, задачите и работното място и пр.

3.4. Презентация

СТРУКТУРА

Презентациите могат да бъдат самостоятелни или групови/екипни. Във втория случай са необходими и умения за работа в екип. Всяка презентация има: цел и задачи; план и структура. Основни елементи на структурата са: увод, основна част и заключение.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването се извършва чрез предварително определени критерии и индикатори, които отразяват процеса на планиране и реализиране на презентацията. Сред най-често използваните индикатори са: идентифициране целта и задачите на презентацията; идентифициране на характеристиките и потребностите на аудиторията; планиране на съдържанието, дейностите и времето; подбор и подготовка на материали за

презентацията; структуриране на материала; подготвяне и организиране на полезни бележки на презентацията; убедително представяне на презентацията; подходящ тон и сила на гласа; скорост на говорене; използване на подходящ език на тялото; връзка с аудиторията; отговаряне на въпросите; справяне с нервното напрежение.

3.5. Дискусия/обсъждане

СТРУКТУРА

Целите на дискусията/обсъждането се дефинират в зависимост от съдържанието и характера на обсъжданата тема или дейност. Предимствата на този метод за оценяване се свързват с развитието на важни интелектуални умения, като: пренос на знания, обобщаване, сравнение, оценка, критичност, организираност; формулиране на предложения, изводи и отношение към аргументи; стимулиране на смелост, отговорност, самореклексия, отстояване на позиция и приемане на чуждото мнение; проверка на езикови умения и др. Тъй като дискусията се реализира чрез пряко общуване между участниците, тяхното поведение оказва въздействие върху крайните резултати. Желателно е да се дефинират етични и други видове правила на общуването по време на дискусията.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването се извършва по критерии, като някои от тях е препоръчително да бъдат: степента на подготвеност/компетентност по темата, умението за формулиране на предложения и изводи, умението за адекватно представяне на подходящи аргументи, коректното отношение към другите участници и спазването на регламента, умения за подходящо подбран, разбираем и правилен езиков изказ и др. Изпълнението на всеки критерий може да се оценява по 3 или 5 бална скала, като сборът от точките накрая се преобръща в оценка от шестобалната скала.

3.6. Рисунка (трафика, скулптура и др.)/ изложба

СТРУКТУРА

Рисунката е художествен образ на идея, пресъздаден със средствата на изобразителното изкуство. Тя има своята композиция, в съответствие с авторския замисъл. Тематично обединена група от рисунки или предмети на изкуството образуват изложба. Всяка изложба (подобно на рисунката) също има своята идея и композиция, често вплътени в наименованието ѝ.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването на рисунка се извършва по критерии, като някои от тях е препоръчително да бъдат: идея на рисунката; композиция; съчетаване на цветовете; адекватно използване на изобразителни техники; дълбочина на осмисляне, аргументираност и достоверност на темата; оригиналност и творчество на подхода към темата; цялостен дизайн. Оценяването на една изложба може да стане по подобни критерии: идея; дизайн и композиция; оригиналност; стила на оформяне надписите на експонатите от изложбата; съблюдаване на правилата за безопасност при оформлението на експозицията.

3.7. Сценично изпълнение

СТРУКТУРА

Сценичното изпълнение е изпълнение на художествено произведение (музикално, литературно) на сцена, пред публика. Използват се мимика, словесно и пластично действие. Познати са следните видове сценично изпълнение: етюди (изпълнявани самостоятелно, с партньор, с кукла и др.), откъси (част от пиеса, тема или проблем, пресъздадени от двама, трима или повече действащи лица, пречупени през техния поглед); хроники, комедия, трагедия и др.

Сценичното изпълнение има своя идея, фабула (сюжет), дизайн и композиция. За всяко сценично изпълнение е необходимо да се планира декор, музикален фон (при необходимост), подходящо осветление.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването става по критерии и показатели, специфични за отделните видове сценични изпълнения.

Пример 1

Оценяването на **танцово изпълнение** може да стане по следните критерии:

- 1) Критерий “музикалност” – показатели: интерпретация на музиката, музикален микс;
- 2) Критерий “презентация, хореография и сценично поведение” – показатели: оригиналност, креативност и ниво на сложност; увереност и динамика на изпълнението; артистичност; синхрон между партньорите (при танцови двойки);
- 3) Критерий “партньорство в двойката” – показатели: водене и следване; контакт; баланс в двойката;
- 4) Критерий “стил” – показатели: лекота и чистота на изпълнението; завършеност на движенията;
- 5) Критерий “идея на танца и костюмите” – показатели: визия на костюма; динамика (смяна) на костюма; оригиналност и сюжет; рамка на счеча;
- 6) Критерий “интерпретация на музиката” – оригиналност (иновативност).

Пример 2

Оценяване на **театрално сценично изпълнение** – критерии:

- 1) Сценична реч (говор, дишане с диафрагма);
- 2) Пластика;
- 3) Изпълнение на задачите, зададени от художествения ръководител;
- 4) Усет за партньорство;
- 5) Концентрация и др.

3.8. Моделиране (изработване на модел)

СТРУКТУРА

Моделите могат да изпълняват илюстративна, описателна и обяснителна функция. Моделирането подпомага познавателната дейност както на равнището на сетивното познание, така и на нивото на абстрактното мислене. То развива различни мисловни процеси. Чрез създаването на модели може да се провери доколко новото знание е затвърдено и осмислено. Моделирането предполага наличието на умения, приложими в най-различни сфери на човешката дейност. При подбор на обект за създаването на модел трябва да се има предвид и че самите модели имат свои познавателни ограничения, защото представят нещата в приближение и условно, опростяват и в някаква степен изкривяват действителността. Тази относителност винаги трябва да се има предвид и в оценяването.

ПРИМЕР НА ЗАДАНИЕ ЗА МОДЕЛИРАНЕ

Създайте компютърна симулация на движението на хората в даден супермаркет в пиков вечерен час, като използвате за целта предварително изготвеното структурно разположение на стоките по щандовете, данните за най-търсените стоки, за средния поток клиенти по това време на деня, както и за поведенческите характеристики на клиентите и продавач-консултантите.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването на създадения модел се прави по предварително зададени критерии, някои от които могат да са: теоретична вярност на модела, изчерпателност/достатъчност, техническо изпълнение, обяснение и представяне.

3.9. Ролева игра

СТРУКТУРА

Това е чудесен начин студентите да изразят в малка група собственото си отношение към определен проблем с учебна цел. Ролевата игра изисква да бъдеш “някой друг” в една въображаема ситуация. Предимствата на метода са в това, че помага на студентите: да изразят скритите си чувства и да дискутират “чувствителни” проблеми; да разберат какво чувстват и как реагират другите в различни ситуации; да наблюдават как се държат като цяло други хора при сложен проблем; да са ангажирани изцяло или въввлечени в един проблем или идея; да получават незабавна и разнообразна обратна информация за собственото си представяне; “да затворят пропастта” между теорията и практиката и да развиват полезни умения.

Всяка ролева игра има следните елементи: ролева ситуация; място на действието и действащи лица (реални и въображаеми), които влизат в определени роли.

Познати са три основни вида ролеви игри:

- **Симулационни игри** – действието се развива по въображаем (симулиран) сюжет или възпроизвежда реална ситуация, отличаваща се с повишена степен на опасност за здравето и живота или използване на скъпо струващи технически средства и съоръжения. Акцентът при тях пада върху оценяване на умения отношения (мислене, ценности).

ПРИМЕР:

Симулационна игра “Корабокрушение”:

Студентите трябва да си представят, че са попаднали на безлюден остров след корабкрушение. Оцеляването им зависи от изработените правила за междуличностни взаимоотношения и разпределянето на задълженията и отговорностите. Оценяват се умения за справяне с критични ситуации и за междуличностно общуване.

- **Ситуационни игри** (проиграване на случаи) – целта е да се “проиграе” решението на трудна ситуация, взета от практиката, която реално провокира напрежение и конфликт.

ПРИМЕР:

Ситуационна игра “Недоволната майка”

Студентите трябва да пресъздадат реална ситуация, при която недоволен родител възразява срещу това, че учителят е написал несправедливо ниска оценка на детето му. Оценява се готовността на бъдещите учители да реагират в конфликтна ситуация и да прилагат правилни стратегии за справяне с конфликта.

- **Игри драматизации** – това са ролеви игри, при които се възпроизвежда определен сценарий под формата на монолог, диалог, пантомима. Възможно е да се разиграват драматизации по конкретен текст или по сценарий, измислен от студентите. Целта е да се преживее определен проблем или ситуация, при което на базата на емоционалното включване се осмислят реални проблеми. След проиграването на драматизацията се прави коментар и се обобщава поука, свързана с реалността.

ПРИМЕР:

Игра драматизация по текста “Момченцето”

Проявява се умението на студентите да разграничат два реални педагогически подхода – традиционния (ориентиран към учителя), от алтернативния (ориентиран към ученика); да анализират силните и слабите им страни, както и последствията от поведението на учителя върху формирането на учениците.

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

В различните ролеви игри се оценяват умения за: разбиране на игровата ситуация; спазване на инструкциите и правилата; организиране на пространството; прилагане на знания в игрова ситуация; влизане в образ; различаване и неприявяване на предубеждения и предразсъдъци; извеждане на поука; обясняване и аргументиране на игровото поведение в края на играта; пренасяне на анализа и изводите от игровата в реалната ситуация и др.

4. Портфолио

СТРУКТУРА

Оценяването чрез портфолио означава системно събиране на разработки на студентите и обратна връзка от преподавателя за тяхната работа. То не е съвкупност от произволно събрани доказателства, а от такива, които са свързани с постигането на най-важните образователни цели. Материалите в портфолиото се отнасят за различни

аспекти на обучението и тъй като се събират през цялото времетраене на курса, могат да се използват като свидетелство за развитието и успеха на студентите.

Портфолиото може да съдържа най-различни изпитни и неизпитни материали, които имат два основни източника – преподавателят и студентът. От страна на преподавателя това са формите на обратна връзка (точки, оценки, рецензии, мнения, коментари, отзиви и бележки за писмени или устни изяви на студента, за негови участия в дискусии или проекти, изпълнението на отделни задачи). От страна на студента в портфолиото се прилагат самите тестове, разработки, писмени и курсови работи и всички други „веществени“ продукти (вкл. снимки, картини, модели, презентационни материали).

НАЧИН НА ОЦЕНЯВАНЕ

Изисквания към оценяването на портфолиото: определяне тежестта на всяко задание с определен брой точки; оценяване на отделните задания, според различната им тежест; определяне на изисквания минимален процент на изпълнение на задачите спрямо заложените максимален брой задачи.

Видове оценяване на портфолиото:

- формално (обективно) – оценява се качеството на крайния продукт чрез скали, точки, тестови задачи;
- неформално (субективно) – отразява етапите на изпълнение на дадено задание чрез попълване на въпросници, формуляри, бланки, записки и др.;
- смесено – прилага се при оценяването на писмени, устни и др. задания, при които се оценяват както етапите на изпълнение, така и крайният продукт.

Критерии за оценяване на портфолиото могат да бъдат: съответствие на съдържанието на портфолиото спрямо задачата, за чиято цел се създава, обем, структура, съдържание (достатъчно количество, вид и степен на завършеност на приложените материали, логическо подреждане на материалите, техническото оформление), балансираност на компонентите, онагледяване (схеми, графики, диаграми, снимков материал и пр.), цели и доказателства и пр.